

Magyary Ágnes

AZ EMBER, AKIT ÖTSZÖR TEMETTEK EL, ÉS EGYÉB IRODALMI CSACSKASÁGOK

Kolumbusz Kristóf 1492. december 5-én érkezett Santo Domingo szigetére, amelyet ő Hispaniola névre keresztelt el. A tengerész ekkor még mindig úgy hiszi, Ázsia közelében hajózik. Legnagyobb gondja, hogy minél hamarabb aranyat találjon. Mert nem várost nézni jött ide, hanem meggazdagodni. Marco Polo lelkes olvasójaként úgy véli, a bennszülöttek nem felelnek meg annak a leírásnak, amelyet a velencei utazó adott, ezért Kolumbusz azt gondolja, talán valahol India környékén kóborolhat.

Mindig ellenállhatatlanul vonzónak találtam a karibi térséget: Cartagena de Indias (ma csak Cartagena, és Kolumbia területén található), amely gazdag kereskedővárost a XVI. és a XVII. században kalózok többször megostromoltak, nem teljesen sikertelenül, és ahol Márquez regényének a hősei, *Szezelemről és más démonokról*, keresik a kiutat abból a labirintusból, amelyet jobb híján életnek hívunk. Vagy ott van Tulum, a maják egykori városa a Yucatán-félszigeten, a mai Mexikó területén, amely kíváncsian nyújtogatja nyakát a türzikzék színekben játszó Karib-tenger partján, a végtelenbe elterülő víz látóhatárán keresve a közeledő hajók látványát. Tulum maja nyelven azt jelenti: erődítmény.

Nem véletlen, hogy itt mindenki védekezni próbált a tenger felől érkező veszedelemtől.

Germán Arciniegas, kolumbiai történész *A Karib világ életrajza* című könyvében szórakoztató módon vázolja fel a térség izgalmas történelmét, ahol egy adott pillanatban Európa összes tengeri nagyhatalma megpróbálja sütögetni a saját peccsenyét. Ezért kitalálják, hogy üzleti vállalkozásba kezdenek, azaz kalózokat állítanak hadba, akik majd a kompetencia (a többi tengeri nagyhatalom) hajóit fosztogatva javítják saját hazájuk gazdasági mutatóit. A gondolat briliáns, bár nem túl eredeti. A baj csak az, hogy ez a többieknek is eszébe jutott, a hollywoodi filmmogulok nagy öröme, mert így le tudták forgatni a *Karib-tenger kalózai* című, több részt megért, nagy kasszasikerű filmet.

Amúgy meg nem szégyen kalózkodni és rabszolgákkal kereskedni, az is ugyanolyan foglalkozás, mint bármi más. A nagy francia író, Chateaubriand édesapja is ezzel a két tevékenységgel állította helyre a bretagne-i nemesi család lejtmenetben lévő pénzügeit – és sikerrel.

2006-ban, Kolumbusz 1506-os halálának ötszázadik évfordulóját ünnepeelve, egy történész azzal az ötlettel állt elő, hogy még maga a nagy admirális is kalózkodással kereste kenyerét, mielőtt felfedezte volna Amerikát. Bár ő maga még azt sem tudta, hogy felfedezte, mivel úgy halt meg, azt hitte, csak Indiáig jutott el. Ezen a bejelentésen természetszerűleg rögtön mindenki felháborodott, majd a kedélyek lecsillapodása után a kutatók beismerték: abban a korban hajós és kalóz bizony sokszor nem különült el teljesen egymástól.

Money, money, money – éneklé az ABBA, és ez örök érvényű igazság. De a pénz (ebben az esetben a rabszolga) hajlamos borsot törni tulajdonosa orra alá, amikor fogja magát, és hipp-hopp fellázad, amely jobbra azt jelenti: lemészárol minden élő és mozgó fehér embert. Az indulat érthető, a szárba szökő erőszak elrémisztő, és a tragédia görög drámás csavarja – mi lesz akkor, ha már nincs többet gazda –: apokalipszis.

Jared Diamond amerikai természettudós az *Összeomlás* című könyvében, amelyben egy civilizáció végének lehetséges okait járja körbe számos történelmi és mai példán keresztül, a Santo Domingo szigetén található két országot, a Dominikai Köztársaságot és Haitit egymás mellé állítva vizsgálja. Szerinte Haiti eljutott oda, ahova senki sem szeretne. „Boldog, aki felolvassa, és boldogok, akik hallgatják ezeket a prófétai ígéket, és megtartják azt, ami meg van írva bennük: mert az idő közel van.” Tekintve, hogy az ország felélte megújuló erőforrásait (lásd: erdők kiirtása), most ott ücsörög néhány egykori rabszolga a gyarmati múlt romjain és a pompásan alakuló apokalipszisen. Várják, hogy a trónuson ülő ezt mondja: „Íme újjáteremtek mindent.” Közben a Dominikai Köztársaság, ha nem is pompásan, de viszonylag jól van.

2009-ben találkoztam Kréta szigetén Noel Fernández Collottal, franciásan Collot-val. Noel kubai volt, baptista lelkész és vak. Fehér bőre arról árulkodott, régi gyarmatosító spanyolok leszármazottja. Alejo Carpentierrel beszélgettünk. A kubai író orosz édesanyja és francia édesapja gyerekeként Franciaországban tengette ifjúságának napjait. Itt mint kultúra iránt érdeklődő fiatalember a szürrealisták

rendezvényein vett részt. Elmélyülten hallgatta André Breton és társainak az eszmefuttatásait. De egy nap elpattant benne valami, és megverte az összes garbópulóveres francia avantgardistát, majd sietve hazautazott Kubába.

A gall filológusok szomorúan konstatálták, hogy bár ők semmiképpen sem támogatják a gyarmatosítás elnyomó gépezetét, amellyel földre döngölik távoli földrészek népeinek kultúráját, mondván, azok csak barbárok; de tény, hogy ezek valóban civilizálatlan vademberek.

Alejo Carpentier azt nem tudta feldolgozni, hogy miért kellene körmönfont módszerekkel felszabadítani – vagy kiszabadítani, ez nem volt teljesen világos – a képzeletet a szent cél érdekében. A szent cél pedig André Breton szerint az automatikus írás. És az automatikus írás kívánatos következménye pedig maga a szürrealizmus.

– Ezek hülyék – gondolta a havannai ifjonc.

Alejo Carpentier, mint valami kapavágott vidéki – gyarmati – parasztgyerek, nem értette, minek ennyit erőlködni. Ez az értetlenség persze mindig kölcsönös. Ha valaki ott piheg a déli melegben egy palmafa alatt valamelyik Karib-tengeri szigeten, soha sem fogja megérteni, mi a francról beszél George Eliot, amikor unalmas vidéki nénikékről, lehangoló teázgatásokról és ködös, esős időről regél. Mi az a köd? És ki iszik teát? (Csak a betegek – válaszolná minden épeszű ember.) És miért kell nekik Antonio Machadót olvasni, aki Kasztília mezőiről zengedezik, a terméketlenné vált földekről, a parasztkönyomóráról és valami Kentaurról, aki kifeszített nyíllal mászkál, miközben a tájat baljóslatúan befedi Káin árnyéka. Derék karibi szigetlakók számára már ott kezdődik a probléma, hogy hol a frászban van Kasztília, és nekik egyáltalán mi közük hozzá.

Valahogy így érezte magát a mi Alejónk is. Nem értette a franciákat. Nem csoda. Mert amíg ő Havanna utcáin bókászgatott barátaival, azt fontolgatva, hogy a partra fürödni vagy inkább táncolni menjenek, addig André Bretont és társait egy kellemes párizsi kávéházból vitték ki az első világháború lövészárkaiba, ahol bokáig állt a víz, röpködtek a gránátok és a leszakadt testrészek. Haldoklók sírva hívták édesanyjukat. Ide még a halál is csak undorral tette be a lábát, mert egy dolog az emberi élet vége, ami sosem túl tetszetős, és más dolog a hullák futószalagon gyártása. Mert ő nem valami kontár szakmunkás – kardoskodik a kaszás –, aki ipari méretekben állítja elő az elmúlást,

hanem művész. De a XX. században senkinek sincs szüksége művészekre, mert azoknak semmi haszna, márpedig a haszonnál nagyobb úr nincs. Így – maradnak a hullahegyek és halálhörgés, siralom.

André Breton azonban egy picit mázlista volt. Ápoló lehetett egy katonai kórházban, tekintve, hogy néhány évig az orvosi egyetemen szédelgett. Irigyelte is érte a halál.

– A kórház kellemes hely, a csatatér egy véres kloáka – mondta a szakmunkássá lefokozott művész.

De senkit sem érdekel a halál lamentálása. A lényeg az: André Breton fiatal katonák kínjait látva, felismerte: az élet vicc, a társadalom megőrült, és az egyetlen érvényes magatartás ebben a helyzetben, ha az ember elegánsan kilép a valóság kiábrándítóan züllött szégyentelenségéből.

Ezt nem értette meg Alejo Carpentier. Így csalódottságában írt egy regényt, amelynek előszavában kifejtette: Latin-Amerikában semmi szükség az automatikus írásra és egyéb körmönfontan mesterkéltné erőködésre, hogy kilépjen a képzelet a valóság röghöz kötöttségéből, hiszen elég csak körbenézni, és a csoda itt van. A természetben. És ez nem a fantázia kósza mellékneveiben rejtőzik, hanem kézzelfogható, jelen lévő és létező. Így született meg a mágikus realizmus, a csodás való, mindaz, ami a világirodalom csúcsaira röpítette a latin-amerikai prózát.

Mert vannak világok, amelyek sosem fogják megérteni egymást.

A mi Alejónk aztán megírta *A fény százada* című regényét, amely nagyjából azt a gondolatot boncolgatja: mi történik az Antillákon, amikor ide is elérnek a francia forradalom áldásos hatásai. A válasz borzasztóan egyszerű: katasztrófa. De a lényeg nem is ez, hanem az, hogy a regényben feltűnik egy kedélyesen részeges francia forradalmár: Collot d'Herbois, Noel felmenője. A lyoni mészáros. Az a férfi, aki 1793. január 21-én, Ágnes napján, a lehangosabban követelte: felesleges tovább XVI. Lajos nyakán tartani annak fejét, valamint szerinte Robespierre ideje is lejárt, jó lenne őt is hűvösre tenni, mert idegesítő és mi főbb, lassan leszámol a Terror vélt ellenségeivel, és jobb lenne, ha ebben megelőznék, mielőtt ők is Danton sorsára jutnának.

Jean-Marie Collot Párizsban született 1749. június 19-én, egy aranyműves fiaként. Tizennyolc évesen színésznek állt, majd színdarabokat írt, és úgy tűnik, annyira jól csinálta, hogy Genfben és Lyonban még

színházigazgató is lett belőle. Aztán megismerkedett a jakobinusokkal és bámulatós karriert futott be, főleg, amikor egy kényes lyoni ügyet a macerás guillotine helyett sortűzzel és ágyúval oldott meg. Sikeresen. Innen a becenév: a mészáros. Annyira jól csinálta azt, amire a forradalomnak a legnagyobb szüksége volt, hogy Robespierre a gyilkosok fejedelmének nevezte.

Robespierre ilyeneket duruzsol Collot d’Herbois fülébe: Az én kicsi gyilkológépem. Cuki brigantim. Arany naspolyám. Édes nadragulyám. Mon petit chou. Monamour. Vérfakasztó gyöngyöm. Drága banditám. Gyengéd hóhérom. Egyszemélyes kivégzőosztagom. Bogárkám. Cica-micám.

De semmi sem tart örökké. Így aztán Collot d’Herbois egyszer csak Guyanán találta magát – mint börtöntöltelék. Az a gyönyörű kékség! A trópusok selymes érintése! Örök nyár. A pálmák susogása. Persze, ha valakit börtönbe zárnak, az kicsit másképp látja a világot. A tenger akadály, a meleg fullasztó, a trópusok utálatosak, a helyzet kilátástalan.

Állítólag itt is hal meg, 1796. június 8-án, valami kellemes trópusi lázban.

De Noel családja négy generáción keresztül másfajta történetet őrzött meg. Mint valami Monte Cristo, vagy egy tizennyolcadik századi Pillangó, Collot d’Herbois cellatársának ruhájában, akinek történetesen szintén Jean-Marie volt a keresztnéve, megszökött a börtönből, és aki meghalt, az a másik volt, nem ő. A francia forradalom hőse először Trinidadra ment, amely akkoriban még spanyol fennhatóság alatt állt, majd innen hajózott át Kubába és Santa María del Puerto del Príncipeben (ma Camagüey) kezdett új életet. Itt házasságot kötött egy katolikus pap törvénytelen lányával és ötvenévesen gyerek nemzésébe kezdett. Sikeresen.

A család mindig is tudott az ősátya rémtetteiről. Érdekes fordulata az életnek, hogy a nagy forradalmár leszármazottja lelkészként él a kommunista Kubában, de ez már egy másik történet. Az is lényegtelen, hogy a családi hagyomány szerint a jó útra tért Collot d’Herbois mennyi mindent tett a közösségért. Inkább az az érdekes, hogy Noel szerint dédapja Juan Collot Miranda kísértetiesen hasonlít a történelemlényekben látható képekre, amelyek Jean-Marie Collot-t ábrázolják. Noel szerint a mostani generációból az ő vonásai idézik fel a legjobban a forradalmár őst.

De hogy csapódott le a francia forradalom a Karibi-szigeteken? Önjelölt igazságosztogatók itt is bőven akadtak, a guillotine szorgosan dolgozott, de mivel a gyarmatok mégsem voltak azonosak a centrummal, bőven akadtak ellentmondások. Alejo Carpentier elmesél egy olyan történetet *A fény százada* című regényben, amely méltón mutatja be a helyzet abszurditását. A karibi forradalmárok egy csoportja hajón araszolgat a tengeren, amikor egy rozszant bárkával találkoznak. Mint kiderül, spanyol rabszolgaszállító hajóval van dolguk. A szállítmány fellázadt, gondosan a tengerbe dobálta a rabszolga-kereskedőket, és mivel hallották, hogy a Köztársaság eltörölte a rabszolgaságot amerikai gyarmatain és a négereket szabad állampolgároknak tekintik, a feketék a franciák védelmébe szeretnék ajánlani magukat. Hatalmas öröm és eufória. Mindenki boldog, főleg a frissen szabaddá vált állampolgárok.

Aztán valahogy kiderül, hogy a rabszolgahajón nők is vannak. Mivel ekkor már jócskán felöntött a legénység a garatra, nem nehéz kitalálni, mi következik. A tisztek semmit sem tudnak tenni, a feketék hiába várnak tőlük segítséget. A kijózanodás után a tengerészek úgy vélik, a megszerzett zsákmány most már az övék és minden joguk megvan, hogy rendelkezzenek vele, mint tulajdonukkal. A törvény szerinti jogos tulajdonukkal. Mert forradalom ide vagy oda, a Karib-tengeren a kalóztörvények uralkodnak. Itt más az élet, mint Párizsban. A kapitány kapitulál érveik előtt, annyit tud elérni, hogy amikor Pointe-à-Pitre-be érkeznek, akkor fogja átadni nekik az asszonyokat. A törvény által előírt módon. A regény egyik főszereplője érdeklődik, hogy akkor mégis mi lesz. „Nagyon jól tudja, hogy nem tarthatom meg, amit ezeknek a jómadaraknak ígéretem. Gyászos példa lenne. A Népbiztos nem tűrne ilyesmit. Igazából egy holland fennhatóságú sziget felé tartunk, ahol el fogjuk adni a négereket.” – mondja a kapitány. Majd később hozzáteszi: „Fejetlen világban élünk. A Forradalom előtt sűrűn járta ezeket a szigeteket egy rabszolgahajó, amelynek tulajdonosa, egy filozófus hajósgazda, Jean-Jacques személyes barátja volt. És tudja, hogy hívták ezt a hajót? *A Társadalmi Szerződés.*”

A már emlegetett Germán Arciniegas szerint Saint-Domingue-on, azaz Santo Domingo szigetének francia fennhatóságú (ma Haiti) része, az Antillák a korszak legfontosabb gyarmata. (Jamaica is elég jó, az angolok jól megszedik magukat rajta, de nem kulcsfontosságú. Kuba is megteszi a spanyoloknak, de egyszer csak kicsúszik a kezeik közül

– ők még észre sem veszik.) Ezzel szemben Haiti látta el Marseille-t, Bordeaux-t és Nantes kikötőit és gyárait alapanyaggal. A nantes-i kereskedők ötvenmilliót fektetnek be a szigeten. Haiti, azaz Saint-Domingue hetvenhárommillió font kávé és hatmillió font gyapotot exportál. Persze a feketék dolgoznak. Félmillió néger és harmincezer fehér. Az egyik oldalon a fényűző gazdagság, az élet könnyűsége; a másik oldalon...

Elég nehéz meghatározni, mi van a másik oldalon. Lehetne mondani, hogy tárgyként bánnak emberi lényekkel, de ez nem igaz. (Mert bár az ember néha elveszít ezt-azt, vagy tönkremegy egy s más, de mégis ragaszkodunk ezekhez a csecsebecsékhez, és szándékosan nem törjük össze vagyontárgyainkat.) Vagy mondhatnánk, hogy úgy bánnak velük, mint az állattal, de ez sem fedné a valóságot, mivel, ha az állat tesz valami rosszat – a kecske lelegeli a bokrot, a kutya megeszi a születésnap tortát –, ezért senki sem fogja bokájától fogva felkötni egy fára, hogy megvárja, amíg kivérzik, miután előzetesen elvágta a torkát.

De a telepések elégedettek. Minden okuk megvan rá. Virágzik a gyarmatuk és szép az élet.

Amúgy az angolok – mint mindig – egy lépéssel előbbre járnak. Amíg a francia gyarmaton azon vitatkoznak, hogy a telepések jogot követelnek maguknak, ők is szeretnének részt venni a hatalom gyakorlásában, de ha jogokat kapnak, mégis mi legyen a négerekkel? Mert ugyebár azért még csak az hiányozna, ha ők is elkezdenének véleményt nyilvánítani. Addig az angolok már rájönnek, nem kifizetődő rabszolgákat szállítani az Antillákra, amikor ott van India és pár pennyért lehet dolgoztatni az ottani munkaerőt. A felfedezéstől megrészegülve azonnal létrehozzák az Abolitionist Societyt. Közben Saint-Domingue-on a feketék kezükbe veszik a saját sorsuk irányítását.

Mindig rajongtam azokért az írókért, akik szenttelen tőmondatokban képesek kifacsarni az olvasó szívét. Ez olyan, mint amikor az ember gyanútlanul belép egy barátságos szobába, de váratlanul a fejére esik a hatágú csillár. Vagy felcsapódik a zongora fedele és kipattan belőle egy morcos és irreálisan nagyméretű sündisznó, aki neomarxizmusról prédikál, majd ebédet követel, mivel az ideológiai fejtegetés meghozta az étvágyát. Disznófősját szeretne birsalma lekvárral. Az ember szíve felrobban. Az ijedtségtől, a borzalomtól és attól a gondolatától, hogyan fog csuszamlósan csöpögni a zongora a zsírtól.

Számomra ilyen szívrobbantó szerző Maupassant, Agota Kristof és Kleist.

Heinrich von Kleist egy tényfeltáró újságíró visszafogottságával mond el egy hajmeresztő történetet az *Eljegyzés Santo Domingón* című elbeszélésében. Amikor először olvastam ezt a szöveget, talán huszonvalahány évvel ezelőtt, akkor csak a stílus puritánsága, a hangnem szenvtelensége keltette fel az érdeklődésemet, amellyel megjelenik ez a megrázó rémtörténet a történelem viharában vergődő Santo Domingo szigetének francia részén.

Heinrich von Kleist a német irodalom fenegyereke, akit már Goethe sem értett, és akinek mindenféle szexuális aberrációkról szóló tankönyvekben irodalmi figuráit érvényes példaként emlegetik. Kleistnél semmi sincs úgy, mint ahogy lennie kellene. Sem esztétikai, sem egzisztenciális értelemben. Ő többnyire idegösszeomlást kap, amikor úgy érzi, zsákutcába jutott az élete, ennek ellenére előszeretettel helyezi hőseit lehetetlen helyzetekbe, olyan szélsőséges szituációkba, amelyek próbára és mérlegre tesznek mindent: erkölcsöt, identitást, az egész addigi életet és a személyiség legmélyebb rétegeit. Kleist nem foglalkozik unalmas leírásokkal, a szereplőire és a cselekményre koncentrál. (Megjegyzem, az pont elég.)

A szerző az első másfél oldalon annyi információt oszt meg az olvasóval, amennyit ambiciózus prózaírók ötszáz oldalon szoktak. Kiderül, történetünk idején a „feketéek öldösték a fehéreket”, a fekete valamikori rabszolga főhősünk, Congo Honango, egy korábbi tengeri út során megmentette gazdája életét, aki emiatt többszörösen megjutalmazta, de a „konvent elhamarkodott lépései nyomán” kitört a rebellió. A cselekmény idején már a főhősünk lakik a telepes házában, és ő távol van, amikor a házba érkezik egy fiatal fehér tiszt, aki történetesen svájci. Ez praktikus megoldás, mert így egy olyan fehér ember keveredik a professzionális gyilkológép házába, aki bizonyos szempontból kívülálló. Ő nem rabszolgatartó társadalomból jön (nem egy a gyarmatosítók közül), ő csak rossz időben van rossz helyen. Persze a megítélésén ez nem sokat segít, mert ahogyan a jólelkű gazda sem részesült kegyelemben, ő sem fog. Mert itt nem az egyén ítéltetik meg, hanem évtizedek embertelenségének gyümölcse érett be. És ahogy a kegyetlen bánásmód arctalan tömegként kezelte az áldozatokat, úgy a bosszúszomjas egykori áldozat nem mérlegelni kíván, hanem

minden egyes elszenvedett sérelemért, megaláztatásért, meggyalázásért és megsemmisítésért revansot venni.

Congo Honagónak van egy élettársa, akit korábbi gazdája komolyan megbüntetett, amelynek következtében maradandó sérüléseket szerzett. Ennek a nőnek egykori fehér gazdájától lánya született, aki következésképpen mesztic (tehát a két világ között áll, amennyire fekete, pont annyira fehér). Congo Honagó a rebellió kitörése óta nagy kedvvel öldös fehéreket, a történet kezdetén éppen nincs otthon, mert a felkelő feketéknek szállít utánpótlást, de a nőknek meghagyja, hogy ha sikerül addig valami arra tévelygő áldozatot fülön csípni, mindenképpen tartsák ott, amíg ő meg nem jön, hogy a feladat véresebb felét elvégezze.

Ebből az információhalmazból még egy közepes tehetségű prózaíró is legalább ötven oldalon keresztül csacsogott volna, de Kleist nem tölti feleslegesen az időt, mert őt csak az érdeklő, miképpen fognak viselkedni hősei a szélsőséges helyzetben. Így olyan ostobaságokra sem ad sokat, mint a leírás. Pedig mekkora a kísértés! Hiszen a cselekmény egy távoli egzotikus szigeten játszódik, és fehér lapok rengetegét lehetne megtölteni azzal, hogy hol is van, milyen a természet, kik laknak ott, milyen a gazdaság, milyen a ház, hány szekrény van a földszinten, és hogy eszi meg természetesen a tornácot. Ezekről szó sem esik, elvégre ez itt nem egy mezőgazdasági kézikönyv.

A végkifejlet: tragédia. Más nem is nagyon lehet. Kleist pedig élvezi. Azaz élvezné, de nem tudja, mert küzd a démonaival – Stefan Zweig szerint. *Küzdelem a démonnal* című könyvében Zweig arról beszél: Kleist kétségbeesetten vándorolt városról városra. Seholy sem tudott sokáig megmaradni, mert a benne munkálkodó sötét erők egy percig sem hagyták nyugodni. Goethe – Zweig szerint – ezt a sötétséget észlelte Kleiston, ami őt – a fény hercegét – megrémítette. Szerinte Kleist nem csak az étellel, a démonokkal, de a nyelvvel is küszködik. Úgy véli, a mi Heinrichünk nem képes a szavakat megzabolázni, mert amint maga alá gyűrné a nyelvet, a szenvedély erősebbnek bizonyul nála, és úgy siklanak ki kezei közül a minőségjelzők és határozói igenevek, mint jól táplált, virgonc halak a háziasszony kezéből.

Mivel az én német nyelvtudásom arra korlátozódik, hogy a berlini taxisofőrnek elmagyarázzam, hogyan tud megállni a piros öltöny előtt, mivel nem jut eszembe a hirdetés szó, csak annyi rémlik, hogy zavarba

ejtően hasonlít az öltönyre, és magabiztosan hadoválok az öltönyről abbéli reményben, hogy csekély számú piros öltöny hever Berlin utcáin és a taxis rá fog jönni, hogy az egyetlen piros a környéken a hirdetőtábla. Nem csalódtam, és sikerült kellő módon elnavigálnom és eljutottunk úticélunkhoz. Azonban ezzel az imbolygó lábon álló német tudással nehéz megítélni Kleist nyelvét. Amiben biztos vagyok: Kleist zaklatott lelke zaklatott témákat keres és ezt értelemszerűen feldúlt grammatikával jeleníti meg.

Korunk imádja a poszt előtagot használni, így van nekünk posztmodernünk, posztiszovjetünk, poszttraumánk, posztkommunistánk, posztgraduálisunk és posztapokalipszisünk. Ezek így egymás mellett elég lehangoló képet festenek.

A nyolcvanas években született meg az angol-amerikai tudományosságban a kolonializmus diskurzusa, amelyhez ügyes akadémikusok furfangosan ráakasztották a poszt előtagot. És lett posztkolonializmus.

Mert, ahogy említettem, az angolok mindig egy lépéssel előbbre járnak.

Ez a stúdium nagyjából azon alapszik, hogy a gyarmatokon minden más, még az emberek is, akiket elnyomtak a gyarmattartók, na de mégis milyenek – teszik fel a kérdést a tudós kollégák. Hát, mások.

Az elmélet rengeteg vitához vezetett, sok a kritikus hang, ami jobbra abból adódik, hogy mindenki a maga szája íze szerint vonja le a tanulságot. Így aztán a posztkolonializmus mást jelent Latin-Amerikában, mást az angolszász világban és megint mást Kelet-Európában. Lásd Carpentier kalandját Párizsban.

Mert vannak világok, amelyek sosem fogják megérteni egymást!

Előszeretettel hivatkoznak az egykori amerikai kontinens gyarmatain, Kanadától Argentínáig, Shakespeare *A vihar* című művére. Ebben a történetben egy Prospero nevű, amolyan varázslóféle figura nevel egy Caliban nevű zabolázatlan lényt, aki először olyan, mintha a nevelt fia lenne, de aztán csak rabszolga lesz, és aki ráadásul ostoba, barbár és műveletlen. Ezzel szemben a darab egy másik szereplője, Ariel, művelt és kifinomult.

Az egykori gyarmatlakók úgy vélik, ők maguk Caliban, akiket az unalmasan sima modorú Ariel agyonszekíroz a jólneveltségével, és arra kényszeríti őket, hogy George Eliotot és Antonio Machadót olvassanak. Ezért inkább megírják a maguk George Eliot-os műveit, amelyek zsengeit nyugodtan sorolhatjuk a 'let's forgetit' kategóriába – nem

olyan könnyű egyből a világhírnévbe repülni. Úgy gondolják, nekik semmi szükségük Arielre, meg tudnak állni a saját lábukon. Ariel persze nem így gondolja.

Latin-Amerikában nagyon örültek, amikor az ő Arieljük – arrogáns spanyolok – szépen visszahajóztak oda, ahova valók. De kiderült, hogy korai volt az ünneplés, mert ez a bitang Ariel osztódással szaporodik. Erre 1898-ban jöttek rá, amikor Kuba vívta háborúját Spanyolországgal szemben, az Egyesült Államok önzetlen segítségével. José Rodó meg is írja rögtön *Ariel* (1900) című esszéjét, amelyben felhívja a figyelmet arra: Ariel volt, van és lesz, csak közben átalakult. (Mert van, ami sosem változik. És csakis két eset lehetséges: vagy gyarmatosítanak, vagy te gyarmatosítasz. Ami ezen kívül van, az a teremtés előtti óskaoosz vagy a teremtés utáni apokalipszis – lásd Kleist prózáját.)

Kolumbusz Kristóf azt kéri végrendeletében, hogy Santo Domingón, azaz Hispaniola szigetén temessék el. De ezek a fafejű Arielek Valladolidban helyezik örök nyugalomra, mert ha már úgyis ott szenderült jobblétre, nem akarnak vele mászkálásba kezdeni. De aztán valamilyen titokzatos oknál fogva mégiscsak elviszik Sevillebe, amely város az Indiába induló hajók és kereskedelem emblematikus központja. Majd egy hirtelen ötlettől vezéreltetve átszállítják Santo Domingóra, és ekkor még csak a XVI. században járunk. 1795-ben a franciák megszerzik az uralmat az egész sziget felett, ezért a spanyolok elviszik Kolumbuszt Havannába. Igen ám, de Kuba kivívja függetlenségét 1898-ban a már említett módon és hosszas vita után Kolumbuszt visszaviszik Sevillebe. Természetesen leleményes üzletemberek, hogy kielégítsék a turisták vad hordáit és közben némi haszonra is szert tegyenek, eskü alatt vallják: a nagy felfedező náluk van eltemetve. Mindenki kedvére kiválaszthatja, hol van az a náluk.

Umberto Eco egy helyen arról elmélkedik, a valóság mindig kérdéses, hiszen még olyan egyszerű ügyekben sem tudunk dűlőre jutni, hogy hol halt meg Napóleon; ezzel szemben senki sem kérdőjelezi meg azt, hogy Bovaryné boldog lenne Flaubert regényében. Ez azt jelenti: a fikció megkérdőjelezhetetlen, miközben a sokat ajnározott valóság meg igencsak kétséges és inkább tűnik lázas érzelmi túlhevültségnek, mint józan véleménynek.

Ebből viszont azt következik: olvassunk regényeket és hagyjuk az elméleteket!